

הפרת נדר לפני שחל (נדרים פט-צ)

גליון 367

בדרף פט: תניא שאיני נהנית לאבא ולאביך אם אני עושה לפיך, ר' נתן אומר לא יפר וחכ"א יפר. נטולה אני מן היהודים אם משמשתך, ר' נתן אומר לא יפר וחכ"א יפר. ומבואר בגמ' בדרף צ. דר' נתן סבר אין הבעל מיפר אא"כ חל הנדר, ורבנן סברי בעל מיפר אע"פ שלא חל הנדר. ונחלקו בגמ' אם נחלקו ר' נתן וחכמים גם בהתרת חכם. ולרב פפי בשאלה דברי הכל אין חכם מתיר כלום אא"כ חל הנדר. ומרימר אמר שרב פפי אמר הפוך, שלכו"ע מצי מפר. והגמ' נשארה בתיובתא על שיטה זו.

וכתב הר"ן (סוף צ). דלענין הלכה קיי"ל כרבנן דפליגי עליה דר' נתן, חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים. ועוד דר' עקיבא דאמר (דרף פט). דאשת איש שאמרה הריני נזירה לכשאתגרש ונתגרשה דיפר, ע"כ סבירא ליה דבעל מפר אע"פ שלא חל הנדר. ועוד דסוגיין בריש פרקין בענין אם ארחץ אם לא ארחץ כרבנן שייכא וכמו שביאר שם (פ).

והוסיף הר"ן דהא דאמרינן דבעל מפר (להלכה דקיי"ל כרבנן) עוד לפני שחל הנדר ה"מ בשתלתה נדרה בדבר שהיא עשויה לעבור על תנאה דומיא דאם עושה אני על פי אבא וע"פ אביך דכיון שהיא מצטערת אם לא תעשה לפיהן כאילו עשתה דמי אבל תלתה בדבר שאינה עשויה לעבור עליו אינו מפר אא"כ חל הנדר. והיינו דאמרינן בריש פרקין למה לה הפרה, לא תרחץ ולא ליתסרון פירות עולם עלה.

ועוד הוסיף הר"ן דלענין שאלה קיי"ל כרב פפי דבשאלה לד"ה אין חכם מתיר אא"כ חל הנדר. אבל אם אמר קונם עלי דבר פלוני לאחר שלושים יום, חל הנדר מיקרי, וחכם מתיר, דלא פליגי ר' נתן ורבנן אלא בתולה נדרה באם, שאפשר שלא יחול הנדר לעולם אבל תולה נדרו בימים כיון שסוף איסורו לחול אע"פ שלא חל עדיין, חכם מתיר. ואיכא מ"ד דאפי' בכה"ג כיון שמ"מ עדיין אינו נאסר אין חכם מתיר. והנה בהפרה בעינן שיהיה הנדר או של עינוי נפש או של בינו לבינה. ובאופן שהנדר עדיין לא חל, הרי בינתיים אין עינוי נפש ולא בינו לבינה א"כ היכי מצי בעל מפר לה.

ואולי זהו גופא כוונת הר"ן כשכתב דדוקא בתלתה בדבר שהיא עשויה לעבור על תנאה ותצטער אם לא תעשה הוי כאילו עשתה דמי, דהיינו שכבר עכשיו נחשב שיש עינוי נפש מחמת הנדר שעדיין לא חל, כי כבר עכשיו היא מוגבלת דאינה יכולה לעשות עבור אביה. אלא דזה עצמו שהיא לא תעשה לאביה אינו עינוי נפש בשבילה אבל היות וקשה לה לעמוד בזה הוי כאילו עברה כבר (לשון הר"ן היא כאילו עשתה דמי) ולכן עכשיו כבר נחשב לנדר שיש בו עינוי נפש.

אבל בנדר לאחר שלושים או לאחר שתתגרש שאין כאן תנאי שמחייב אותה עכשיו אלא רק אח"כ בבוא הזמן תהיה אסורה, למה שיוכל להפר לה הרי בינתיים אין כאן לא עינוי נפש ולא בינו לבינה. והר"ן כתב שבתולה נדרה בימים, כיון שסוף איסורו לחול אע"פ שלא חל עדיין מתיר. וע"כ דנדר שיש בו עינוי נפש, שוודאי יחול עליה, כבר עכשיו מצי מפר אע"פ שבינתיים אין עינוי נפש דדי שבנדר יש עינוי נפש כשיחול. בחי' הריטב"א (פט:): כתב לגבי התרה, דפסקו רבוואתא לחומרא כרב פפי הילכך אין חכם מתיר עד שיחול הנדר, ודוקא כגון הא דאמרן שהוא תלוי בתנאי ולא חל כלל עד שעשה אותו תנאי אבל הנודר או הנשבע לעשות דבר לאחר ל' יום וכיוצא בו, מהשתא חייל נדרו כשהגיע זמנו ויש לו שאלה אפי' תוך ל' יום.

מבואר בריטב"א דבנדר לאחר ל' הנדר חל עכשיו כלפי אותו זמן של אח"כ שאז יהיה אסור. והיות והנדר כבר חל לגבי אותו זמן אפשר אפי' להתיר (לא רק להפר) מעכשיו.

ולפי"ז מובן דנחשב עינוי נפש בנדר של אשה כי עכשיו כבר חל נדר שיש בו עינוי נפש לאותו זמן שאסרה עצמה. ולכן מצי בעל מפר. אבל בר"ן משמע שלמד דדי שוודאי יחול אח"כ, כבר עכשיו אפשר להפר כי יש כאן נדר שיהיה בו עינוי נפש, ולא צריך שיחול עכשיו כדי שיוכל להפר.

וכן כתב הריטב"א (לעיל שם) שלר' נתן אין הבעל מפר עד שיחול הנדר, וכן כל כיוצא בזה שהוא תלוי בקונם ולאפוקי נדרה בקונם לאחר שנתגרשה שאינו תלוי בתנאי אלא שלא הגיע זמנו עדיין ומהשתא חייל עליה לכשיגיע וכו' ומודה ר' נתן בהיא דר' עקיבא.

וקשה, דהרי אין זה ודאי שתתגרש. מבואר בריטב"א שהיות ולא תלתה באם אלא אמרה שכאשר זה יקרה (שתתגרש) תהיה אסורה הו"ל כנדר לאחר זמן וכאילו חל כבר עכשיו כלפי אותו זמן.

הר"ן לעומת זאת כתב להדיא שר' נתן ס"ל כר"ע, דלר"ע שאפשר להפר לנדר שיחול לאחר שתתגרש, אין זה כנדר לאחר זמן שוודאי יבוא. וע"כ דס"ל דלא כר' נתן, ואפשר להפר נדר לפני שחל. אבל הריטב"א למד שהיות ולא תלה באם הו"ל קבלת נזירות שחלה עכשיו ללאחר שתתגרש.

ויצא דלר"ן בנדר שתלוי בזמן אפשר להפר כי סופו ודאי לבוא לידי עינוי נפש ודי בכך שסוף איסורו לבוא כדי שיוכל להפר. ולריטב"א כל שלא תלה באם חל הנדר עכשיו לגבי אותו זמן ולכן יכול להפר. ואפי' ר' נתן מודה לר"ע דבאומרת הריני נזירה לכשאתגרש אפשר להפר.

והנה באופן שנדרה האשה באם, דכתב הר"ן בריש הפרק (עט) דהיכא דהתנאי הוי דבר שאין עשויה לעבור אינו יכול להפר כיון דהברירה בידה שלא תבוא לידי הנדר, כתב בקרן אורה (פט:) דמדברי הרמב"ם נראה דבכל נדר על תנאי יכול להפר עד שלא חל, דכתב הרמב"ם (פי"ב נדרים הי"ב) יש לבעל ולאב להפר נדרים שעדיין לא חלו ולא נאסרה בהן. כיצד כגון שאמרה היין אסור עלי אם אלך למקום פלוני הרי זה מפר אע"פ שעדיין לא הלכה ולא נאסרה וכן כל כיוצא בזה, עכ"ל. ולא חילק בין התנאים.

ולגבי מה שכתב הר"ן דבתנאי שעשויה לעבור עליו מפר לה אפי' דלא הוי עינוי נפש או בינו לבינה, והוכיח כן מהא דנדרה אם עושה ע"פ אבא, שיכול בעלה להפר למרות שהתנאי של איני עושה לאבא אין בה משום בינו לבינה או עינוי נפש, העיר בקר"א דהרא"ש כתב דאם אסורה לעשות לאבא נחשב דברים שבינו לבינה כי גנאי הוא לו שנודרת כך, ולפי"ז אין ראייה שיכול להפר אפי' כשאינו בינו לבינה כי קשה לה לעמוד בתנאי. וכן כתב בביאור הגר"א (סי' רלד אות סח) דלשיטת הרא"ש אין ראייה לר"ן.

והנה באופן שנדרה קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר, דהנדר הוא על היום אבל הוא תלוי בתנאי של מחר, ונחלקו לעיל (דף יד) אם מותר לישון ביום הראשון או לו, דלרב יהודה בתנאה לא מזדהר איניש ולכן אל יישן היום שמא יישן למחר ונמצא דעבר בכל יחל למפרע. ולרב נחמן לא חיישינן, יש לדון האם בכה"ג אפשר להתיר הנדר ביום הראשון או אם נדרה אשה האם יוכל בעלה להפר לפי ר' נתן ואפי' לרבנן דהא עשתה תנאי ולפי הר"ן הרי יכולה לא לישון או היום או מחר.

ובשו"ת הר"ן (סי' נא) רצה השואל לטעון שיכול להתיר ביום הראשון כדי שלא יבוא לידי איסור בל יחל ואע"פ שלא חל הנדר משום דבתנאיה לא מזדהר איניש (לרב יהודה). והשיב הר"ן שאם היה כתוב בגמ' שאפשר להתיר היה אומר שאין הטעם בגלל שאפשר להתיר לפני שחל אלא דכיון דיום א' הוא היום של האיסור שהרי אם יישן היום ולמחר יעבור היום למפרע, נמצא שהוא מתיר משום השינה של היום, א"כ בכה"ג חל הנדר מיקרי, שיום זה הוא יום האיסור. אלא דלא מפורש בגמ' דבר זה שיכול להתיר, ולכן נקט הר"ן שהיות ויכול לישון היום בהיתר, אע"פ שאם יישן למחר יתברר שעל השינה של היום עבר משום בל יחל אפי"ה עכשיו ביום זה לא מיקרי חל הנדר (ובדאורי' לקולא אין ברירה ולכן א"א להתיר על סמך ברירה שיתברר מחר שעובר היום) ולכן לא מצי מתיר.

אלא דיש לדון לר"ן לשיטתו באשה שנדרה בכה"ג האם נחשב שיש כאן תנאי שיכולה לעמוד בה (שלא תישן או היום או מחר) וממילא א"א להפר לפני שחל או שהיות ובתנאה לא מזדהר איניש (לרב יהודה) מצי מפר לה אע"פ שעדיין לא חל. אבל עכ"פ לרב נחמן דמותר לישון היום ולא חוששים שיישן למחר, ודאי לא יוכל להפר כי אינו נחשב שחל הנדר ותוכל להיזהר לא לישון. אלא דכאן הוי לכאורה עינוי נפש לא לישון וכמו באיסור רחיצה אם ארחץ היום דנחשב כבר עינוי נפש לפי חכמים, יכול להפר. אז לכאורה גם בנדר שמגביל אותה מלישון או היום או מחר הוי עינוי נפש ומצי מפר אפי' אם בתנאי שאין בו עינוי נפש לא מצי מפר.